

ย้อนรอยนักสำรวจพืชยุคบุกเบิกของไทย ร่วมจารึกไว้ในแผ่นดิน

ดร.จำลอง เพ็งคล้าย

ราชบัณฑิต

นับเป็นอีกครั้งหนึ่งที่ผมได้มาร่วมในงานประชุมวิชาการประจำปีของโครงการ BRT หัวข้อที่ ผมบรรยายในวันนี้เป็นเรื่องการย้อนรอยนักสำรวจในยุคบุกเบิกของไทย ผมขอกล่าวถึงเฉพาะนักสำรวจพืช เพราะไม่ชำนาญในเรื่องนักสำรวจสัตว์เท่าใด ที่จริงในเรื่องการสำรวจพรรณพืชนี้คนไทยเป็นหนึ่งคนต่างประเทศ เพราะนักสำรวจพืชของไทยในยุคบุกเบิกนั้น เป็นชาวต่างชาติแทบทั้งสิ้น

ดร.จำลอง เพ็งคล้าย

Professor Engelbert Kaemfer (ค.ศ.1651-1761)

ประวัติย่อ:

เป็นนักสำรวจชาวเยอรมันที่มีอายุยืนถึง 110 ปี เดิมท่านทำงานทางการทูตแล้วลาออกจากนั้นหันเหชีวิตไปสู่การเดินทางสำรวจเชิงท่องเที่ยว เริ่มจากไปประเทศเปอร์เซีย ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงกลาง จนกระทั่งปี ค.ศ. 1685 เกิดป่วยหนัก พอหายป่วยได้เดินทางต่อไปยังประเทศอินเดีย โดยเรือกลไฟของชาวดัตช์ (Dutch) เข้ามาทางอ่าวเบงกอล จนถึงเกาะสุมาตราในปี ค.ศ. 1688 ครั้นถึงปี ค.ศ. 1689 เดินทางต่อไปยังประเทศชวา และในปี ค.ศ. 1690 มีโอกาสเดินทางมายังประเทศไทย เป็นระยะเวลาสั้น ก่อนจะเดินทางต่อไปประเทศญี่ปุ่น และกลับยุโรปในปี ค.ศ. 1693

ตลอดการเดินทาง ท่านได้เก็บพืชพรรณบางชนิดไปด้วย เป็นที่น่าเสียดายว่าช่วงที่ท่านเข้ามาในประเทศไทยนั้น ไม่ปรากฏว่าไปที่ใด และเก็บพรรณไม้พวกไหน จำนวนเท่าไร แต่ถ้าดูตามหลักฐานของมาเลเซีย พบว่ามีพรรณไม้ของท่านไปเก็บไว้ที่เบลมเยียมและอิตาลี อีกเรื่องที่น่าสนใจคือ ท่านเป็นชาวเยอรมัน ซึ่งมีพิภพที่ขนาดใหญ่ที่เบอร์ลิน แต่ท่านไม่ได้แวะกลับไปเยอรมันเลย กลับเดินทางไปยังกรุงอัมสเตอร์ดัม เนเธอร์แลนด์แทน

Prof. Kaemfer ได้รับเกียรติตั้งชื่อไม้ในสกุล *Kaempferia* L. เป็นไม้สกุลเปราะ ประเทศไทยพบมากที่จังหวัดกาญจนบุรี หลายชนิดเป็นไม้ในพวกกระชาย สันนิษฐานว่าท่านคงสนใจไม้พวกเปราะและกระชาย รวมไปถึงพืชจำพวกหัวต่างๆ และพวกเครื่องเทศ และท่านคงเป็นนักชิมด้วย เพราะไม้จำพวกนี้เป็นยาอายุวัฒนะ จึงไม่น่าแปลกใจที่ท่านจะมีอายุยืนเป็นร้อยปี ประเทศไทยได้บันทึกประวัติของท่านไว้ว่าเป็นบุคคลแรกที่มาบุกเบิกการสำรวจ และเก็บพรรณไม้ในประเทศสยาม

ผลงานด้านพฤกษศาสตร์: มีหลักฐานว่าเขียนหนังสือไว้ 5 เรื่อง *Amoenitates Exoticae*, หนังสือภูมิประเทศและธรรมชาติวิทยาของประเทศญี่ปุ่น

เกียรติที่ได้รับ: ได้รับการตั้งชื่อให้เป็นชื่อสกุลพรรณไม้ 1 สกุล คือ สกุล *Kaempferia* จาก Prof. Dr. Carl Linnaeus ซึ่งเป็นสกุลพวกเปราะ อยู่ในวงศ์ขิง-ข่า *Zingiberaceae* สกุลดังกล่าวพบในแถบ

เอเชียทั้งหมด มีประมาณ 50 ชนิด ส่วนมาพืชสกุลนี้มีดอกและใบสวย ปลูกเป็นไม้ประดับ และใช้เป็นยามากชนิด เช่น

เปราะหอม
K. galanga L.

ว่านแผ่นดินเย็น
K. pulchra (Ridl.)
Ridl.

ว่านหวานอน
K. rotunda L.

Dr. Johannes Schmidt (ค.ศ.1899-1942)

กระท่อมที่ J Schmidt พักอาศัยที่เกาะช้าง

ภาพถ่ายของ J Schmidt และคณะในระหว่างการสำรวจเกาะช้าง

Flora of Koh Chang.

Contributions to the knowledge of the vegetation in
the Gulf of Siam.
By
Johs. Schmidt.

Copenhagen 1900—1916.

Flora of Koh Chang (ปี ค.ศ.
1901-1909) มี 2 ตอน หนาถึง
741 หน้า

ประวัติย่อ:

นักสำรวจชาวเดนมาร์กท่านนี้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยขณะกำลังศึกษาปริญญาเอก โดยมีเป้าหมายอยู่ที่เกาะช้าง ก่อนหน้านั้นทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกน ต่อมาได้รับทุนจากเบียร์

คาร์ลเบิร์ก Dr. Schmidt เดินทางมายังประเทศไทยเป็นที่ม มีทั้งคนที่เก็บตัวอย่างสาหร่าย ไลเคน และ สัตว์ต่างๆ ซึ่งได้เก็บตัวอย่างตลอดเส้นทางของเรือกลไฟ

จากบันทึกของ Schmidt ได้เขียนบันทึกสภาพเกาะช้างในตอนนั้นว่า “มีทั้งคนไทยและคนจีน ตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ตามชายฝั่งและใกล้ลำธาร ไม่ค่อยรกทึบป่าดิบ และป่าโกงกางมากนัก มีการปลูกข้าวบ้างในช่วงฤดูฝน พืชสวนมีการปลูกผัก สับปะรด กัลย มะม่วง และผลไม้อื่นๆ รวมทั้ง พริกไทย” แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนของการจดบันทึก ทั้งดิน ฟ้า อากาศ ภูมิประเทศ อาชีพ ของคนในพื้นที่ ซึ่งคนไทยควรศึกษาว่าในการสำรวจนั้นควรที่จะบันทึกข้อมูลอะไร เก็บข้อมูลอะไรบ้าง เพราะในบางพื้นที่นักวิจัยอาจจะมีโอกาสเข้าไปได้เพียงครั้งเดียว ฉะนั้นควรเก็บข้อมูลทุกอย่างที่ขวาง หน้า ตั้งแต่สภาพภูมิประเทศจนถึงวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น

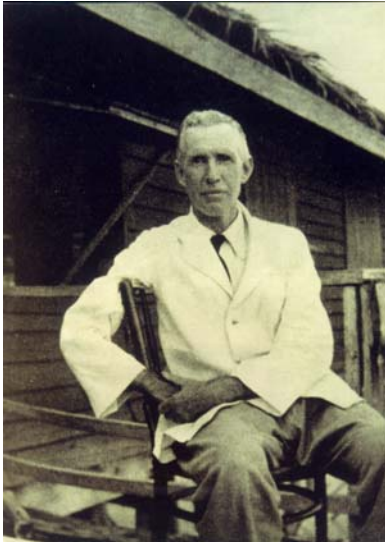
ท่านได้เก็บตัวอย่างพรรณไม้ถึงประมาณ 1,500 หมายเลข เท่าที่ติดตามได้ก็มีหมายเลขที่ 6 เป็นไม้มะหาด (*Lepisanthes rubiginosum* (Roxb.) Leenh) เก็บที่เกาะช้าง และหมายเลขสูงสุดที่สามารถติดตามได้คือหมายเลข 892 เป็นสนทะเล (*Casuarina equisetifolia* Forst.) ที่สามารถติดตามได้เพราะตัวอย่างของท่านได้ส่งมาไว้ที่เดนมาร์ก และบางส่วนอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ท่านได้รับการตั้งชื่อพรรณไม้เพื่อเป็นเกียรติไม่น้อยกว่า 15 ชนิด แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ต่อมาหลายชนิดถูกยุบ เพราะมีการตรวจสอบพบว่าไม่น่าจะเป็นชนิดใหม่ การลบชื่อเป็นเรื่องที่ไม่อยากทำ แต่ตามหลักการของวิชาการก็ต้องทำเพื่อสิ่งที่ถูกต้อง พรรณไม้ที่ท่านเก็บมีอยู่หลายวงศ์ หลากหลายแฟมิลี ประมาณ 12-13 แฟมิลี ในจำนวนนี้มีพืชวงศ์ใหญ่หลายวงศ์ เช่น วงศ์กล้วยไม้ Orchidaceae ซึ่งเป็นไม้วงศ์ที่ใหญ่ที่สุดมีจำนวนถึง 788 จีนัส 18,500 สปีชีส์ และเป็นวงศ์ที่มีปัญหาที่สุด วงศ์ที่สองคือวงศ์กระทุ่ม Rubiaceae วงศ์นี้ใน Flora of Thailand ได้นักสำรวจทั้งต่างชาติ และคนไทยมาช่วยกันทำหลายคน คาดว่าในอนาคตกันใกล้นี้คงเสร็จสมบูรณ์ วงศ์ที่สามคือวงศ์หญ้า Gramineae ตอนแรกนี้กว่าน่าจะเป็นวงศ์พืชที่ใหญ่ที่สุด แต่เมื่อรวมกันแล้วปรากฏว่าวงศ์กล้วยไม้ใหญ่กว่า

Dr Schmidt อยู่ในประเทศไทยเป็นเวลา 1 ปี ด้วยความฉลาด ท่านไม่ทำงานคนเดียว แต่จะ สืบว่าใครที่เก่งพรรณไม้วงศ์ไหน แล้วจึงส่งตัวอย่างที่เก็บไปให้ตรวจ เพราะเชื่อว่าเก็บตัวอย่างไว้แต่ ไม่ได้ตรวจก็ไม่มีความหมาย และด้วยการประสานงานที่ดี ทำให้เกิด Flora of Koh Chang ขึ้นที่มีการ พิมพ์ประมาณ 32 ตอน ประมาณ 1,000 หน้า ใน J. de Botanique ตั้งแต่เล่มที่ 24-32 ซึ่งต่อมาได้ กลายเป็นเอกสารอ้างอิงในงานวิจัยต่างๆ แม้ว่ามีพรรณไม้ไม่น้อยกว่า 20% ต้องถูกลบชื่อออก แต่ถือ ว่าเป็นก้าวแรกที่มีการสำรวจพรรณไม้ที่เกาะช้าง ซึ่งต่อมาภายหลังโครงการสำรวจต่างๆ ยังใช้เอกสาร นี้อ้างอิงอยู่

ผลงานเด่น: สำรวจเกาะช้างและเกาะช้างเคียง
พิมพ์หนังสือ Flora of Koh Chang 2 เล่ม (ค.ศ. 1902-1915)
รวบรวมพรรณไม้ได้ประมาณ 1,500 หมายเลข
ทำการสำรวจสิ่งมีชีวิตทางทะเลเป็นครั้งแรก

เกียรติที่ได้รับ: ได้รับการตั้งชื่อพรรณไม้เพื่อเป็นเกียรติไม่น้อยกว่า 15 ชนิด แต่ส่วนมากชื่อถูก ปรับเปลี่ยนไปในภายหลัง

Dr. Arthur Francis George Kerr (ค.ศ.1877-1942)

Dr. Arthur Francis George Kerr

Dr. A.F.G. Kerr & Mrs. Kerr

Mae Ping River, Tak,

21/11/1920

ประวัติย่อ:

หมอคาร์ เดิมเป็นแพทย์ชาวไอริช หลังจากจบการศึกษาได้เดินทางไปเป็นแพทย์ที่ออสเตรเลียประมาณ 2 ปี ก่อนจะเดินทางมาเป็นแพทย์สาธารณสุขที่จังหวัดเชียงใหม่ในปี ค.ศ. 1902 อยู่ที่ดอยสุเทพ หมอคาร์เป็นผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของกล้วยไม้ ซึ่งในสมัยนั้นคงมีกล้วยไม้อยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ท่านไม่มีความรู้ในเรื่องของการเก็บตัวอย่างกล้วยไม้ จึงได้เขียนจดหมายไปยังผู้อำนวยการสวนพฤกษศาสตร์ Kew ได้รับคำแนะนำในเรื่องการเก็บพืชพร้อมกับอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการเก็บ ท่านเริ่มการเก็บตัวอย่างกล้วยไม้พร้อมกับการเป็นแพทย์ จากดอยสุเทพ ท่านเริ่มเดินทางไปเก็บตัวอย่างจากแหล่งอื่นๆ เกือบทั่วประเทศ ในขณะที่เดียวกันภรรยาของท่านยังคงเก็บตัวอย่างกล้วยไม้ที่ดอยสุเทพ และพื้นที่ใกล้เคียง จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1932 หมอคาร์ได้เดินทางกลับประเทศอังกฤษเพื่อไปทำงานแทน Prof. Dr. William Grant Craib. ที่เสียชีวิต

พรรณไม้หลายสกุลถูกตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่หมอคาร์ มีสกุลหนึ่งที่เพิ่งตั้งชื่อ เนื่องจากมีผู้เชี่ยวชาญพืชวงศ์ปาล์มเข้ามาเก็บตัวอย่างปาล์มที่จังหวัดภูเก็ต พบต้นพระยาถกลาง หรือเจ้าเมืองถลาง ซึ่งเป็นต้นแรกของโลก และได้ตั้งชื่อว่า *Kerriodoxa elegans* Dranf. ทั้งนี้เพราะหมอคาร์เป็นคนแรกที่เก็บไม้สกุลนี้ แต่ไม่สมบูรณ์ จึงตั้งชื่อไว้ให้เพื่อเป็นเกียรติแก่หมอคาร์ อีกสกุลหนึ่ง คือ *Algekia* Craib ในประเทศไทยมี 3 ชนิด ชนิดหนึ่งได้ตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแด่สมเด็จพระเจ้า คือ กันภัยมหิตล *A. mahidolae* ส่วนอีก 2 ชนิด เป็นกล้วยไม้ป่า ซึ่งจังหวัดกาญจนบุรีเป็นแหล่งที่พบ *Algekia* ทั้ง 3 ชนิด ขึ้นอยู่ตามป่าละเมาะข้างๆ ถนน

นอกจากนี้หมอคาร์ยังค้นพบพรรณไม้ชนิดใหม่อีกไม่น้อยกว่า 70-80 ชนิด

ผลงานด้านพฤกษศาสตร์:

1. สรรวจเก็บพรรณไม้ได้กว่า 30,000 No. 23 เป็น ตะโก (*Diospyros rhodocalyx* Kurz) เก็บตัวอย่างที่เชียงใหม่ และ No. 21546 เป็นไม้ตระกูลไม้เมื่อย (*Gnetum montanum* Mgf.) พรรณไม้ชนิดที่ 1 ถูกเก็บอยู่ที่ Edinburg และชนิดอื่นๆ ถูกเก็บไว้ที่ British Museum, Kew และที่พิพิธภัณฑ์กรมวิชาการเกษตร นอกจากนี้ส่วนที่เหลือยังถูกส่งไปเก็บตามหอพรรณไม้สำคัญๆ ในยุโรป

2. ร่วมกับ Prof. Dr. W.G. Craib จัดรวบรวมพืชที่ตรวจสอบชนิดแล้ว ลงในหนังสือ *Florae Siamensis Enumeratio* รวม 3 เล่ม, เล่ม 1 มีความหนา 600 หน้า, เล่ม 2 มีความหนา 500 หน้า และ เล่ม 3 มีความหนา 238 หน้า ในแต่ละชนิดจะบอกชื่อชนิด เอกสารอ้างอิง แหล่งที่เกิด การกระจาย พันธุ์ ชื่อพื้นเมือง นับว่าเป็นประโยชน์ที่จะใช้เป็นข้อมูลอ้างอิง ข้อมูลการศึกษา และอื่นๆมาก

3. จากพรรณไม้ที่เก็บได้ประมาณ 30,000 หมายเลขนั้น เป็นพรรณไม้ชนิดใหม่ของโลกไม่น้อยกว่า 175 ชนิด

เกียรติที่ได้รับ:

1. ได้รับการตั้งชื่อสกุลพรรณไม้เพื่อเป็นเกียรติ 4 สกุล เช่น *Afgekia* Craib วงศ์ Leguminosae สกุลนี้มีพรรณไม้ 3 ชนิด
2. ได้รับการตั้งชื่อพืชเพื่อเป็นเกียรติประมาณ 48 ชนิด เช่น กำเบ้อข้าว

พระยาถกลาง

Kerriodoxa elegans J.Dransf.

กำเบ้อข้าว

Mussaenda kerrii Craib

Mr. H.B.G. Garrett (ค.ศ.1869-1959)

Mr. H.B.G. GARRETT

ประวัติย่อ :

ท่านผู้นี้เป็นชาวอังกฤษ เดิมเป็นพนักงานขายของในห้างกรุงลอนดอน ต่อมาเป็นทหาร ก่อนจะลาออก แล้วมาทำงานที่พม่า จากนั้นปี ค.ศ. 1896 เข้ามาทำงานในประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1899 Mr. H. Slade เจ้ากรมป่าประเทศไทยคนแรกชวนท่านมาทำงานที่กรมป่าไม้ (ตอนนั้นกรมป่าไม้ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่) ในตำแหน่งผู้ช่วยบำรุงป่าภาคเหนือ จนได้มาเป็นป่าไม้ภาค ท่านได้ใช้เวลาว่างส่วนใหญ่สำรวจและเก็บพรรณไม้ที่ดอยอ่างกา (ดอยอินทนนท์) และดอยเชียงดาวเป็นหลัก

ท่านทำงานเป็นทั้งสมุหบัญชี และป่าไม้ภาค ต่อมาลาออก เพราะลูกน้องไม่เชื่อ ไปเก็บเงินแล้วไม่นำมาให้ ทำให้ท่านต้องรับผิดชอบ จากนั้นท่านมาตั้งกระท่อมอยู่ที่เชิงดอยอินทนนท์ แล้วก็เริ่มเก็บพรรณไม้ตั้งแต่บ้านผาหมอน (เชิงดอย) ไปจนถึงยอดดอย ท่านเก็บพรรณไม้ได้กว่า 1,500 ชนิด ในขณะเดียวกันเก็บตัวอย่างให้กรมป่าไม้ด้วยโดยท่าน Slade ได้ขอจ้างท่านทำงาน ที่นายกอง คือ พรรณไม้ที่ท่านเก็บกว่า 1,500 ชนิดนั้น แทบจะไม่ซ้ำกันเลย แสดงถึงความจำและความสังเกตที่ดีเยี่ยม

ท่านได้รับการตั้งชื่อสกุลพรรณไม้เพื่อเป็นเกียรติ 1 สกุล ได้แก่ *Garrettia* Fletcher วงศ์ Labiatae ไม้สกุลนี้มีเพียงชนิดเดียว คือ *Garrettia siamensis* Craib นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้ไม่น้อยกว่า 8 ชนิดที่ได้ตั้งชื่อเป็นเกียรติให้ท่าน ด้านชีวิตส่วนตัว ท่านไม่ได้แต่งงาน ช่วงที่ท่านเสียใจที่สุดคือ ช่วงสงครามโลก ขณะนั้นฝ่ายอักษะได้จับชาวต่างชาติที่อยู่ในประเทศไทย และได้เผาตัวอย่างพืชซึ่งท่านยังไม่ได้ส่งไปเก็บรักษา ซึ่งทำให้ท่านเสียใจมาก จากนั้นท่านไม่ได้ทำอะไรอีก จนจบชีวิตลงในกระท่อมที่จังหวัดเชียงใหม่

ผลงานด้านพฤกษศาสตร์:

1. สำรวจเก็บพรรณไม้ได้กว่า 1,500 หมายเลข No. 46 เป็นก่อเลือด (*Lithocarpus sootepensis* (Craib) A. Camus จากดอยอินทนนท์ เชียงใหม่; No. 1187 เป็นเครือเมื่อย *Gnetum leptostachyum* Blume พรรณไม้ที่สำรวจได้ส่งเก็บที่หอพรรณไม้ กรมป่าไม้ เป็นที่น่าสังเกตว่าพรรณไม้ที่เก็บแต่ละหมายเลขแทบจะไม่ซ้ำชนิดกันเลย
2. เป็นผู้ควบคุมหอพรรณไม้ กรมป่าไม้ เป็นคนแรก ระหว่างปี พ.ศ. 2452-2454

เกียรติที่ได้รับ:

1. ได้รับการตั้งชื่อสกุลพรรณไม้เพื่อเป็นเกียรติ 1 สกุล คือ *Garrettia* Fletcher วงศ์ Labiatae สกุลนี้มีเพียงชนิดเดียวเท่านั้นคือ *Garrettia siamensis* Craib
2. ได้รับการตั้งชื่อชนิดพรรณไม้เพื่อเป็นเกียรติไม่น้อยกว่า 8 ชนิดเช่น
  - ก่อก้างดำ *Lithocarpus garrettianus* (Craib) A. Camus : Fagaceae
  - มณฑาป่า *Manglietia garrettii* Craib : Magnoliaceae
  - มะยมอังกา *Sauropus garrettii* Craib : Euphorbiaceae (พวกลูกใต้ใบ)
  - แสมสาร *Sanna garrettii* Craib Irwin : Leg./Casealpiniscaeae
  - เกาปอกตอ *Tetrastigma garrettii* Gagnep. : Vitaceae (พวกองุ่น)
  - *Lactuca garrettii* Kerr : Compositae

แสมสาร

Senna garrettiana
(Craib) Irwin &
Barneby

มณฑาป่า

Manglietia garrettii
Craib

ฉันทวาพดู

Lactuca garrettii Kerr

Garrettia siamensis Fletcher

Dr. Gunnar Seidenfaden (ค.ศ.1908-2001)

Dr. Gunnar Seidenfaden

ประวัติย่อ : นักสำรวจชาวเดนมาร์ก จบปริญญาโททางชีววิทยา จากมหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกน เดินทางมายังประเทศไทยในปี ค.ศ. 1934 ไปที่จันทบุรี และตราด เก็บไม้พวกหัวต่าง ๆ ไปไว้ที่กรุงโคเปนเฮเกน ก่อนจะกลับไปเรียนต่อปริญญาเอกต่อทางด้านการทูต แล้วกลับมาเป็นเอกอัครราชทูตเดนมาร์กประจำประเทศไทยเป็นคนแรก ท่านเป็นผู้ที่มุ่งส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือทางการเกษตรของไทย นอกจากนี้ยังเป็นผู้ผลักดันให้เกิดฟาร์มโคนมไทย-เดนมาร์ก ขึ้นที่มวกเหล็ก จ. สระบุรี และยังผลักดันให้เกิดศูนย์วิจัยประมงทางทะเล ที่จ.ภูเก็ต

ด้านพรรณไม้ท่านมีความสนใจในเรื่องกล้วยไม้เป็นทุนเดิม ท่านให้ข้อสังเกตว่าทำไมประเทศไทยถึงไม่มี Flora of Thailand ทั้ง ๆ ที่ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า มาเลเซีย อินเดีย เขมร เวียดนาม มีหมดแล้ว ทั้งที่ประเทศไทยมีศักยภาพที่จะทำวารสารนี้เองได้ จากนั้นท่านได้จัดทีมสำรวจอย่างต่อเนื่อง ทั้งคนไทยและมีอาชีพจากต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นจาก เดนมาร์ก เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา หลังจากได้นักวิจัยหัวกะทิจากที่ต่าง ๆ จึงได้เริ่มสำรวจโดยเริ่มจากการทำ Flora of Thailand ของพวกไม้ดอก

บ้านของท่านที่ประเทศเดนมาร์กเป็นฟาร์มกล้วยไม้ ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ไทย ซึ่งได้รับการดูแลเป็นอย่างดี กลางวันท่านจะไปทำงานที่กรมการทูต ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมการทูต ตกเย็นใช้บ้านเป็นห้องทดลอง มีห้องสมุดส่วนตัว หลังจากรับประทานอาหารเย็นท่านเริ่มลงมือทำการวิจัยถึงเที่ยงคืน

ด้านผลงานวิจัย ท่านได้วิจัยพบพรรณกล้วยไม้ ทั้งสกุลเก่าและสกุลใหม่ของโลกกว่า 60 ชนิดที่น่าเสียดาย คือ ก่อนที่ท่านจะสิ้นชีวิต ท่านเคยบอกไว้ว่าเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ของท่านจะยกให้เมืองไทย โดยเฉพาะที่กรมป่าไม้ แต่มีปัญหาในช่วงสุดท้าย ท่านได้ขอยืมตัวอย่างพรรณไม้ไปจากหอพรรณไม้แห่งหนึ่ง ท่านต้องการรู้ว่ามันคืออะไร แต่กล้วยไม้เวลาอัดมันก็ติดกับกระดาษ ท่านก็เลยค่อยแกะออกจากกระดาษ นำมาต้ม แล้วมาดูโครงสร้าง เพื่อหาชนิดพรรณ ก่อนจะเก็บเป็นของดีส่งคืนมา แต่ถูกต่อว่าว่าทำให้ตัวอย่างเสียหาย ทำให้ท่านเสียความรู้สึก จากนั้นท่านได้หันไปช่วยมาเลเซียกับสิงคโปร์ ส่วนเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ที่ว่าจะให้ประเทศไทยนั้น ท่านได้นำไปให้ที่โคเปนเฮเกน และที่อื่น ๆ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายแต่ความเข้าใจผิดนิดหน่อย

ผลงานด้านพฤกษศาสตร์ :

1. เก็บรวบรวมพรรณไม้ได้กว่า 12,000 หมายเลข เน้นการเก็บกล้วยไม้เพื่อการเพาะเลี้ยงเป็นหลัก พรรณไม้ส่วนใหญ่นำไปเก็บและเลี้ยงที่สวนพฤกษศาสตร์และหอพรรณไม้ มหาวิทยาลัยโคเปนเฮเกนและในบ้านพักที่เดนมาร์ก

2. พิมพ์เรื่องสกุลกล้วยไม้ไทย Orchid Genera in Thailand ลงใน Dansk Botanisk Arkiv รวม 14 ตอน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975-1988 ครอบคลุมกล้วยไม้ไทยกว่า 12,000 ชนิด หนังสือมีความหนามากกว่า 2,500 หน้า
3. พิมพ์เรื่องกล้วยไม้ไทย Contribution to the Orchid Flora of Thailand ใน Botanisk Tidsskrift รวม 12 ตอน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969-1995
4. วิจัยพบพรรณกล้วยไม้ ทั้งสกุลใหม่ และชนิดใหม่ของโลก 60 ชนิด

เกียรติที่ได้รับ:

1. เป็นราชบัณฑิตของเดนมาร์ก
2. ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ได้รับการตั้งชื่อให้เป็นชื่อสกุลพรรณไม้ 1 สกุล คือ *Seidenfaden* Garay เป็นสกุลของพวกกล้วยไม้ มีชนิดเดียวคือ หนวดพราหมณ์ *S. mitrata* (Reichb.) Garay
4. ได้รับการตั้งชื่อให้เป็นชื่อชนิดพรรณไม้ 1 ชนิด คือ เอื้องมณีน้อย *Schoenorchis sidendadenii* Pradhan

หนวดพราหมณ์
S. mitrata (Reichb.)
Garay

เอื้องใบบัวบก
N. crociformis
Seidenf.

สิงโตเชียงดาว
B. albibracteum
Seidenf.

หม่อมเจ้าลักษณะกร เกษมสันต์ (พ.ศ. 2454-2520)

ประวัติย่อ :

ท่านเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (พ.ศ. 2461), มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ด้านพฤกษศาสตร์ (พ.ศ. 2463-2468), ฝึกงานที่ Kew และ Mr เบอร์ดีน กับ Prof Craib เริ่มรับราชการ พ.ศ. 2468 ในตำแหน่งผู้ช่วยเจ้ากรมตรวจพันธุ์รักษาติกรมการเกษตรพาณิชย์และคมนาคม เป็นผู้ช่วย Dr.A.F.G. Kerr ซึ่งเป็นเจ้ากรมฯ ทำการสำรวจเก็บพืชเกือบทุกจังหวัด สุดท้ายเป็นอธิบดีกรมกสิกรรม และผู้ตรวจกระทรวงเกษตร เกษียณอายุราชการปี พ.ศ. 2505

ท่านจบปริญญาด้านพฤกษศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เป็นนักวิจัยท่านแรกในยุคสมัยนั้นที่ลงทุนไปศึกษาด้านพฤกษศาสตร์ด้วยตนเอง และได้ไปฝึกงานที่สวนพฤกษศาสตร์ Kew จนชำนาญ แล้วกลับมาเมืองไทย มารับราชการอยู่ที่กรมป่าไม้ ท่าน

อยู่ในยุคของหมอकार์ เก็บพรรณไม้ได้ไม่น้อยกว่า 1,200 ชนิด มีพรรณไม้ที่ได้รับการตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านอยู่ 2 ชนิดเท่าที่ทราบในปัจจุบัน ได้แก่ ดอกหรีด หรือ ลักษณะ *Gentiana hesseliana* Hosseus var. *lakshnakarae* (Kerr) Toyok และ หว่าเจ้า *Syzygium lakshanakarae* Chantar.&Parn.

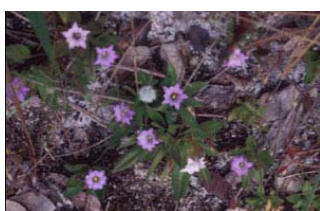
ท่านกับหมอकार์เป็นคนผลักดันในการสร้างหอพรรณไม้ขึ้นในกรมป่าไม้ หรือ อาคารพืชพรรณ (พิพิธภัณฑ์สิรินธร) ในปัจจุบัน ท่านมีผลงานด้านเอกสารวิชาการอีกไม่น้อยกว่า 8 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เน้นเรื่องพืชเกษตร นอกจากนี้ยังได้รับโปรดเกล้าให้เป็นราชบัณฑิตรุ่นแรก ประเภทวิทยาศาสตร์ชีวภาพ สาขาเกษตรศาสตร์

ผลงานด้านพฤกษศาสตร์:

1. สำรวจเก็บรวบรวมพรรณไม้ได้กว่า 1,500 หมายเลข เริ่มเก็บจากจังหวัดเชียงใหม่ No. 65 เป็นไม้ มะพลับ *Diospyros malabarica* (Desv.) Kostel. Var. *siamensis* (Hochr.) Phengkklai และ No. 1473 เป็นเหมือนคณฑง *Helicia formosana* Hemsl. Var. *oblanceolata* Sleumer จาก จ.เชียงใหม่
2. พิมพ์เอกสารวิชาการ 8 เรื่อง เช่น
  - การจำแนกพรรณไม้ : มีการบัญญัติศัพท์เป็นภาษาไทย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเข้าใจหลายคำเช่น Family ว่าจำพวกหรือตระกูล; Genus ว่าเป็นชนิด; species ว่าเป็นพรรณ; simple leaf ว่าเป็น ใบเดี่ยว; Compound leaf ว่าเป็น ใบรวม (ใบประกอบ); Bipinnate leaf ว่าเป็นใบรวม 2 ชั้น (ใบขนนก 2 ชั้น); Alternate ว่าเป็น ใบเฉียง; Opposite leaf ว่าเป็นใบตรงข้าม; Whorl leaf ว่าเป็น ใบรัศมี (เป็นวงรอบ); Distichous leaf ว่าเป็น ใบขนาน (สลับระนาบเดียว) เป็นต้น
  - สวนเมืองไทย เป็นการวิจารณ์และแนะนำพรรณไม้ที่นำปลูกเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์และการค้า
3. เป็นกำลังสำคัญของ Dr.A.F.G. Kerr จัดตั้งอาคารพืชพรรณหรือพิพิธภัณฑ์สิรินธรในปัจจุบัน

เกียรติที่ได้รับ:

1. ได้รับโปรดเกล้าให้เป็นราชบัณฑิตรุ่นแรก (พ.ศ. 2485) ประเภทวิทยาศาสตร์ชีวภาพ สาขาเกษตรศาสตร์
2. ได้รับการตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติ เท่าที่ค้นหาได้ในเวลานี้มี 2 ชนิด
  - ดอกหรีด หรือลักษณะ *Gentiana hesseliana* Hosseus var. *lakshnakarae* (Kerr) Toyok.
  - หว่าเจ้า *Syzygium lakshanakarae* Chantar. & Parn.

ดอกหรีด, ลักษณะ

G. hesseliana Hosseus var.
lakshnakarae (Kerr)

พระยาวิจิตรวาทการ (โต โกเมศ) (พ.ศ. 2433-2498)

พระยาวิจิตรวาทการ (โต โกเมศ)

ประวัติย่อ :

ท่านเป็นคนจังหวัดปทุมธานี จบด้านป่าไม้จากประเทศอินเดีย และกลับมารับราชการที่กรมป่าไม้ ในวงการป่าไม้ถือว่าท่านผู้นี้เป็นบิดาของพฤกษศาสตร์ สำหรับผลงานด้านพฤกษศาสตร์ ท่านได้รวบรวมพรรณไม้ได้ถึงกว่า 2,000 หมายเลข สิ่งหนึ่งที่ท่านทำขึ้นมา และเป็นที่ยกย่องถึงคือหนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย ท่านได้ทำหลักการอ่านชื่อทางพฤกษศาสตร์เป็นภาษาลาตินเป็นภาษาอังกฤษ และภาษาลาตินเป็นภาษาไทย นำเสียดายที่ท่านไม่สามารถทำเสร็จภายในชีวิตของท่าน แต่ก็มีศิษย์เอก คือ ดร. เต็ม สมิตินันท์ รับช่วงต่อโดยทำในนามของท่าน

ผลงานด้านพฤกษศาสตร์:

1. รวบรวมพรรณไม้ได้กว่า 2,000 หมายเลข เริ่มเก็บจากทางภาคใต้ ปัตตานี NO. 2 เป็นไม้คางคก *Nyssa javanica* (Blume) Wang; No. 1963 เป็นไม้ก้อข้าว หรือ ก้อหม่น *Lithocarpus thomsonii* (Miq.) Rehder จังหวัดเชียงใหม่
2. พิมพ์หนังสือไม้ประดับบางชนิดของไทย (พ.ศ. 2483) หน้า 111 หน้า เขียนถึงพรรณไม้ 37 วงศ์ ใน 234 สกุล เน้นให้ทราบรูปร่างลักษณะกว้างๆ ของไม้ประดับ แหล่งที่จะหาได้ รวมทั้งหลักการอ่านชื่อทางพฤกษศาสตร์ “อังกฤษ” “ลาติน”
เช่น *alatus* อเลตัส (อังกฤษ) อะลาตุส (ลาติน)
collinsae คอลลินซี (อังกฤษ) คอลลินซาน (ลาติน)
3. พิมพ์หนังสือ ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย ฉบับชื่อพฤกษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง พ.ศ. 2491 (379 หน้า)
4. พิมพ์หนังสือ ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย ฉบับพื้นเมือง-พฤกษศาสตร์ พ.ศ. 2503 (หลังเสียชีวิตแล้ว) หน้า 871 หน้า

เกียรติที่ได้รับ:

1. ได้รับโปรดเกล้าให้เป็นราชบัณฑิตรุ่นแรก (พ.ศ. 2485) ประเภทวิทยาศาสตร์ชีวภาพ
2. ได้รับการตั้งชื่อพืชเพื่อเป็นเกียรติ 8 ชนิด
  - *Bauhinia winitii* Craib อรพิมพ์ (Legumineae)
  - *Colona winitii* (Craib) Craib ยาบสามหาง (Tiliaceae)
  - *Diospyros winitii* Fletcher มะพลับเจ้าคุณ (Ebenaceae)
  - *Ehretia winitii* Craib จั่นน้ำ (Boraginaceae)
  - *Globba winitii* C.H. Wright กล้วยจะกำหลวง (Zingiberaceae)

- *Mitrephora winitii* Craib มหาพรหม (Annonaceae)
- *Rothmannia winitii* (Craib) Bremek. หมักม่อ (Rubiaceae)
- *Syzygium winitii* (Craib) Merr.&L.M.Perry หว่าเจ้าคุณ (Myrtaceae)

อรพิม

Bauhinia winitii Craib

มหาพรหม

Mitrephora winitii Craib

ปอดตีนเต่า

Colona winitii Craib

ศาสตราจารย์ ดร.เต็ม สมิตินันท์ (พ.ศ. 2463-2538)

ประวัติย่อ :

ศาสตราจารย์ ดร.เต็ม สมิตินันท์

ศ.ดร.เต็ม สมิตินันท์ เป็นคนจังหวัดนครสวรรค์ เรียนจบจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ แล้วไปศึกษาต่อที่ป่าไม้แพร์ โดยใช้เวลาเรียน 2 ปี จากประวัติการเรียน ท่านชอบเก็บสิ่งมีชีวิตทุกอย่าง โดยเฉพาะงู และนำไปผูกไว้ในต้นไม้ แล้วพอดีนเข้ามางูหาย ท่านจะให้ทุกคนช่วยกันหา ท่านถูกตั้งเป็น Professor มาตั้งแต่สมัยเรียนที่ป่าไม้แพร์ พอเรียนจบได้มาทำงานกรมป่าไม้ ช่วงนั้น ใครๆ ก็อยากเป็นป่าไม้จังหวัด เพราะพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยยังมีอยู่มาก อาจารย์เต็มได้เป็นป่าไม้จังหวัดอยู่ 3 พื้นที่ พื้นที่สุดท้ายคือจังหวัดน่าน

ทั้งนี้เนื่องมาจากมีพวกพ่อค้ามาบอกท่านให้เลือกตัดต้นไม้ที่มีลักษณะดีให้ แต่ท่านไม่ต้องการทำให้เนื่องจากไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพราะในการเลือกต้นไม้ที่จะต้องเลือก

ต้นไม้ที่มีลักษณะคด งอ ซึ่งพวกพ่อค้าว่าเลือกต้นไม้เช่นนั้นจะขายไม่ได้ ท่านใช้เวลาคิด 1 วัน แล้วกลับกรุงเทพฯ มาบอกอธิบดีว่าไม่สามารถเป็นป่าไม้จังหวัดได้ เพราะอาจจะถูกฆ่า ขอกลับมารับงานในกรมป่าไม้แทน หลังจากนั้นท่านไม่ได้เดินทางไปรับหรือส่งงานที่จังหวัดน่านอีกเลย จากนั้นท่านได้เริ่มงานทางด้านพฤกษศาสตร์ อาจารย์เต็มเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์โดยเฉพาะ Dr. Gunnar Seidenfaden ที่ชอบพออาจารย์เต็มมาก ท่านมีเอกสารทางวิชาการต่างๆ ไม่น้อยกว่า 90 เรื่องที่เป็นชิ้นเล็กๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเอกสารประกอบการบรรยาย อาจารย์เต็มเป็นคนที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น แม้เวลาส่วนตัวของตน บางครั้งท่านบอกผมว่า ถึงต้องไปทำงานเป็นรองอธิบดีแต่ตอนเย็นยังว่าง ให้ผมขนพรรณไม้วันละ 1 กล่องไปไว้ที่บ้านท่านในกรมป่าไม้ และท่านจะตรวจพรรณไม้ให้

นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านตามเสด็จ โดยเฉพาะเวลาเสด็จภูกระดึง ทุก 7 โมงเช้า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านตามเสด็จ ส่วนผมจะอยู่ประมาณทางแถวคอยดูว่าท่านต้องการความช่วยเหลือใดๆ ตอนที่ Dr. Gunnar Seidenfaden แจ้งความจำนงว่าจะทำ Flora of Thailand นั้น อาจารย์เต็มเป็นผู้ไปหานักพฤกษศาสตร์จากที่ต่างๆ มาช่วยเก็บพรรณไม้ และหาทุน

ทำให้เด็กอย่างผมได้มีโอกาสไปฝึกงานในเรื่องการทำ Flora of Thailand ซึ่งงานนี้แม้ว่าจะเป็นงานที่คลาสสิก แต่ก็จำเป็นที่ต้องทำ ทั้งนี้เพื่อประกาศให้ประเทศอื่นรับทราบ ว่าทรัพยากรของประเทศไทยมีอะไรบ้าง โดยเฉพาะพรรณไม้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความใกล้เคียงกัน เพราะต่อไปอาจจะมีปัญหาในเรื่องของผลประโยชน์ และสิทธิต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีเอกสารอ้างอิงไว้ ซึ่ง Flora of Thailand จะเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ และสามารถนำมาอ้างอิงถึงสิทธิประโยชน์ได้ โดยเฉพาะพรรณไม้เฉพาะถิ่น ที่ต้องมีเอกสารหลักฐานบันทึกไว้ และเป็นสิ่งที่อาจารย์เต็มได้เริ่มต้นไว้ให้แล้ว พวกเราคนรุ่นหลังแค่มาสานต่อ สำหรับเรื่องงบประมาณอาจจะยากหน่อย แต่ก็ถือว่าเป็นโชคดีที่มีโครงการ BRT เข้ามาช่วย เริ่มตั้งแต่การสำรวจพรรณไม้ในวงศ์เปล้า ต่อมาผมได้ทำพรรณไม้วงศ์ไม้ก่อ ซึ่งเป็นวงศ์ที่อาจารย์เต็มทำมาก่อน แต่มีปัญหาที่ว่าดอกกับลูกของไม้ในวงศ์นี้มันออกคนละช่วง เมื่อเก็บดอกมา ไปเก็บลูกที่หลัง ทำให้ไม่แน่ใจว่าต้นเดิมหรือไม่ ซึ่งได้แก้ปัญหาโดยติดเบอร์ที่ต้นเวลาเข้าป่าเวลาเก็บดอก พอไปเก็บผลที่หลังจะจำได้ สำหรับวงศ์ไม้ก่อนี้ใกล้จะเสร็จแล้ว สำหรับการตีพิมพ์เป็น Flora of Thailand อยู่ในขั้นตอนการตรวจสอบเอกสาร

ผลงานด้านพฤกษศาสตร์:

1. สำรวจรวบรวมพรรณไม้ได้กว่า 14,000 หมายเลข เริ่มเก็บจากทางภาคกลาง No. 69 เป็นไม้ ผักเบี้ยทะเล *Sesuvium portulacastrum* (L.) L. ท้ายสุด 3-11-2537 เป็นไม้ กอใบเลื่อม *Castanopsis tribuloides* (Smith) A.DC. ที่ภูหลวง จ.เลย (ผลกินได้)
2. เป็นผู้ก่อตั้งจัดพิมพ์ Thai Forest Bulletin (Botany) (พ.ศ. 2497)
3. เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นบรรณาธิการร่วม หนังสือ Flora of Thailand (พ.ศ. 2513)
4. พิมพ์เอกสารวิชาการด้านพืช 89 เรื่อง และเป็นผู้ช่วยดำเนินการให้หนังสือชื่อพรรณไม้ของพระยาวิจิตร ตีพิมพ์ได้สำเร็จ

เกียรติที่ได้รับ:

1. ได้รับการตั้งชื่อพืชเพื่อเป็นเกียรติรวม 16 ชนิด ตั้งเอง 1 ชนิด
2. ได้รับโปรดเกล้าให้เป็นราชบัณฑิต (รุ่น 4 พ.ศ. 2524) ประเภทวิทยาศาสตร์ชีวภาพ
3. ได้รับโปรดเกล้าพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา-เข็มศิลปวิทยา (พ.ศ.2524)
4. ได้เป็นสมาชิกของ Linnean Society ประเทศอังกฤษ (พ.ศ. 2499)
5. ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ. 2512), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (พ.ศ. 2523) และมหาวิทยาลัยศิลปากร (พ.ศ. 2523)

เข็มหนู
Smitinandia micrantha Holtt.

ปรงเขา *Cycas micholitzii* Dyer
var. *simplicipinna* Smitinand

หญ้านายเต็ม
Isachne smitinandiana A. Camus